

૧૨.૭ જૈન જ્યોતિષશાસ્ત્ર અને વાસ્તુશાસ્ત્ર

જ્યોતિષશાસ્ત્ર ખગોળશાસ્ત્રનું એક અંગ છે. ગ્રહની મનુષ્ય ઉપર શું અસર થાય છે તે બતાવતું એક શાસ્ત્ર છે. ચંદ્ર પૃથ્વી આસપાસ ફરે છે. પૃથ્વી પોતાની ધરી ઉપર પશ્ચિમથી પૂર્વ તરફ ફરે છે. પૃથ્વી સૂર્યની આસપાસ ફરતી રહે છે. પૃથ્વી પોતાની ધરી ઉપર પશ્ચિમથી પૂર્વ તરફ ફરતી હોવાથી, પૃથ્વી પરથી જોનારને સૂર્ય પરથી પશ્ચિમ દિશિતિજમાં અલોપ થઈ જતો દેખાય છે.

આ ભ્રમણ માર્ગ ગોળ અને આકાશમાં એક નક્ષત્ર પાસેથી શરૂ થઈને વર્ષને અંતે એ જ જગ્યાએ પૂર્ણ થાય છે. સૂર્યની આ ભ્રમણ કક્ષાને ક્રાંતિવૃત્ત કહેવાય છે. આ ભ્રમણ માર્ગના ૧૨ વિભાગને રાશિ કહેવાય છે. અને ૨૭ વિભાગને નક્ષત્ર કહેવાય

પંચાગ :

પંચાગ એટલે પાંચ અંગ:

૧) તિથિ, ૨) વાર, ૩) નક્ષત્ર, ૪) યોગ, ૫) કરણ

તિથિ :

સૂર્ય અને ચંદ્ર વચ્ચેનું અંતર દર્શાવતી સંજ્ઞા એટલે તિથિ ચંદ્રની ગતિ વધારે હોવાથી ચંદ્ર સૂર્યની આગળ ચાલે છે, આમ ચંદ્ર સૂર્યથી આગલ ૧૨° જાય એટલે કે તિથિ થાય. આમ ૦° થી ૧૮૦° સુધી ૧૫ દિવસ સુદ. તે બાદ ૧૮૦° થી ૩૬૦° આવે તે ૧૫ દિવસ વદ. તિથિ પૂરી થવાને ઓછામાં ઓછા ૨૦ કલાક અને વધારેમાં વધારે આશરે ૨૭ કલાક લાગે છે. ચંદ્રથી સૂર્ય સામસામા ૧૮૦° આવે એટલે પુનમ ચંદ્રથી સૂર્ય ૯૦° આવે એટલે સુદ આઠમ, ચંદ્રથી સૂર્ય ૨૭૦° આવે એટલે વદ આઠમ, ચંદ્ર સૂર્ય સાથે સાથે આવે એટલે અમાસ. પહેલી ૧૫ તિથિને સુદ કહેવાય છે અને બીજી ૧૫ તિથિને વદ કહેવાય છે.

વાર:

પંચાગનું બીજું અંગ વાર છે. વાર ૭ છે.

હિન્દુઓમાં સૂર્યોદયથી બીજા સૂર્યોદય સુધીના સમયને વાર ગણે છે. મુસલમાન સૂર્યાસ્તથી વાર ગણે છે. ખ્રીસ્તીઓમાં મધરાત થી વાર ગણે છે.

ક્રમ	હિન્દુમાં વારના નામ	મુસલમાનના વારના નામ	ખ્રિસ્તીના વારના નામ
૧)	રવિવાર	આઈતવાર	સન્ડે
૨)	સોમવાર	પીર	મન્ડે
૩)	મંગળવાર	મંગળવાર	ટ્યુઝડે
૪)	બુધવાર	બુધ	વેનસડે
૫)	ગુરુવાર	બુધરાત	થર્સડે
૬)	શુક્રવાર	બુધ્મા	ફ્રાઈડે
૭)	શનિવાર	શનિવાર	સેટરડે

નક્ષત્ર :

નક્ષત્ર એટલે તારાનો સમુહ. ૨ ૧/૪ નક્ષત્રના સમુહને રાશિ કહેવાય. આકાશના ૨૭ તારાના સમુહની આકૃતિ મુજબ કરેલ છે જેને નક્ષત્ર કહેવાય છે. એક રાશિમાં સવા બે નક્ષત્ર આવે છે. એક નક્ષત્રના ચાર ચરણ હોય છે. સવા બે નક્ષત્ર = નવ ચરણ એક રાશિમાં આવે છે. ચૈત્ર માસમાં સૂર્ય મેષમાં હોય

છે. સૂર્ય એક નક્ષત્રમાં ચૌદ દિવસ રહે છે. દર માસે સૂર્ય એક રાશિ આગળ વધે છે.
૨૭ વિભાગ = ૩૬૦° એટલે ૧ વિભાગ = ૧૩° ૨૦° અને છે તેને નક્ષત્ર કહેવાય છે. દરેક નક્ષત્રને ચાર ચરણ હોય છે. દરેક ચરણ ૩° ૨૦° નું અને છે. નક્ષત્ર ૨૭ છે.

ક્રમ નક્ષત્ર સ્વામી ચરણ મુજબ અક્ષર

૧)	અશ્વિની	કેતુ	ચુ ચે ચો લા
૨)	રોહિણી	ચંદ્ર	ઉ વા વિ વ
૩)	મૃગશીર્ષ	મંગળ	વે વો ક ડી
૪)	પુનર્વસુ	ગુરુ	ક કો હ હી
૫)	પુષ્ય	શનિ	હ હો હો ડા
૬)	ઉત્તરા	ફાલ્ગુની	સૂર્ય ટ ટો પ પી
૭)	હસ્ત	ચંદ્ર	પુ ષ ણ ઠ
૮)	ચિત્રા	મંગળ	પો પો ર રી
૯)	સ્વાતિ	રાહુ	રૂ રે રો તા
૧૦)	અનુરાધા	શનિ	ન ની નુ નો
૧૧)	ઉત્તરાષાઢા	સૂર્ય	ભે ભો જ જી
૧૨)	શ્રવણ	ચંદ્ર	ખી ખુ ખે ખો
૧૩)	ધનિષ્ઠા	મંગળ	ગ ગી ગુ ગો
૧૪)	શતતારકા	રાહુ	ગો સ સી ડુ
૧૫)	ઉત્તરાભાદ્ર પદા	શનિ	દુ જ ધ
૧૬)	રેવતી	બુધ	દે દો ચ ચી

આ રીતે એક રાશિમાં બે ગ્રહનો પ્રભાવ હોય છે.

૧) રાશિના સ્વામી, ૨) નક્ષત્રના સ્વામી

યોગ

પંચાંગનું ચોથું અંગ યોગ છે. કોઈપણ સમયે સૂર્ય/ચંદ્ર કેટલા અંતરે છે તે જાણવા સૂર્ય અને ચંદ્રના રાશિ અંશ, કળા, વિકળાનો જે સરવાળો આવે તેને ૧૩° ૨૦° થી ભાગતા જે આવે તે બરાબર એક યોગ. કુલ યોગ ૨૭ છે.

ક્રમ	યોગનાં નામ	ક્રમ	યોગનાં નામ
૧)	વિષ્કુંભ	૧૫)	વજ
૨)	પ્રીતિ	૧૬)	સિદ્ધિ
૩)	આયુષ્યમાન	૧૭)	વ્યતિપાત
૪)	સૌભાગ્ય	૧૮)	વરીયાન
૫)	શોભન	૧૯)	પરિઘ
૬)	અતિગંડ	૨૦)	શિવ
૭)	સુકર્મા	૨૧)	સિદ્ધ
૮)	ધૃતિ	૨૨)	સાધ્ય
૯)	શૂલ	૨૩)	શુભ

૧૦) ગંડ	૨૪) શુકલ
૧૧) વૃદ્ધિ	૨૫) બ્રહ્મા
૧૨) ધ્રુવ	૨૬) ઐન્દ્ર
૧૩) વ્યાધાત	૨૭) વૈદૃતિ
૧૪) હર્ષણ	

રાશિ

આકાશના બાર વિભાગ એટલે ૧ વિભાગ = ૩૦° અને છે તે રાશી કહેવાય છે. રાશિ બાર છે.

રાશિ	રાશિ
૧) મેષ	૭) વૃલા
૨) વૃષભ	૮) વૃશ્ચિક
૩) મિથુન	૯) ધન
૪) કર્ક	૧૦) મકર
૫) સિંહ	૧૧) કુંભ
૬) કન્યા	૧૨) મીન

ગ્રહ

જન્મકુંડળીમાં દરેક ખાનાને ભાવ કહેવાય છે જેના ઉંધી ઘડીયાળ મુજબ ક્રમ ગણાય છે. ભાવમાં જે આંકડા હોય છે તેને રાશિ કહેવાય છે. જે પણ ઉંધી ઘડીયાળ મુજબ ક્રમ ગણાય છે. ભાવમાં ગ્રહનું નામ લખેલ હોય છે. મુખ્ય ગ્રહ સાત છે,

- ૧) સૂર્ય, ૨) ચંદ્ર, ૩) મંગળ, ૪) બુધ, ૫) ગુરુ, ૬) શુક્ર, ૭) શનિ.

બે છાયા ગ્રહ છે.

- ૧) રાહુ, ૨) કેતુ
ત્રણ નવા ગ્રહ છે.

- ૧) યુરેનસ, ૨) નેપ્ચ્યુન, ૩) પ્લુટો

જૈન વાસ્તુશાસ્ત્ર,

વાસ્તુ શાસ્ત્રનો અર્થ શિલ્પનું વિજ્ઞાન, વાસ્તુ શિલ્પ ભારતની ચોસઠ કળામાંની એક ગણાય છે.

જે પ્લોટમાં મકાન બાંધવાનું છે તે પ્લોટને ભૂમિ કહેવાય છે.

પ્લોટમાં મકાન બંધાય તે પ્રાસાદ

પ્રાસાદ બનાવવાના નિયમ અને વાસ્તુ શાસ્ત્ર.

વાસ્તુ એટલે વસવાટ માટેની જમીન અને તેના ઉપરનું બાંધકામ.

વાસ્તુ પુરુષ:

વાસ્તુ પુરુષનો જન્મ ત્રેતાયુગમાં ભાદરવા વદ ૩, કૃતિકા નક્ષત્ર, વ્યતિપાત યોગ તથા વિષ્ટિ કરણમાં થયો હતો. વાસ્તુ પુરુષ ઈશાન ખુણામાં શિવને પ્રણામ કરતી મુદ્રામાં ઊંઘો પડેલ દેખાય છે. વાસ્તુ પુરુષ ડાબી બાજુ સુતેલા છે.

વાસ્તુ પુરુષ દર ૩ મહિને નીચે મુજબ દિશા બદલે છે. વાસ્તુ પુરુષના પગ જે દિશામાં હોય છે. અને દૃષ્ટિ જે તરફ હોય છે તે દિશામાં મહિનામાં ઘર ન કરવું.

માસમસ્તક પગદૃષ્ટિભાદરવો, આસો, કારતકપૂર્વ. પશ્ચિમદક્ષિણ માગશર, પોષ મહા દક્ષિણઉત્તરપશ્ચિમ ફાગણ, ચૈત્ર, વૈશાખ પશ્ચિમપૂર્વઉત્તર જેઠ, અષાઢ, શ્રાવણ ઉત્તરદક્ષિણપૂર્વ જે દિશામાં વાસ્તુપુરુષનું મસ્તક હોય અને દૃષ્ટિ હોય તે બાજુ ઘરનું મુખ્ય પ્રવેશ દ્વાર બનાવવું જોઈએ. જે તે મહિનામાં વાસ્તુપુરુષના મસ્તકની ઉલટી દિશામાં તેની પૂંછ હોય છે. ખોદકામ પૂંછ પરથી શરૂ કરવું.

આ સંસાર પાંચ તત્ત્વનો બનેલો છે. પૃથ્વી, આકાશ, અગ્નિ, વાયુ તથા જળ. મનુષ્યનું શરીર પણ પાંચ તત્ત્વોનું બનેલું છે. ગૃહ નિર્માણમાં પણ પાંચ તત્ત્વનો ઉપયોગ કરાય છે.

વાસ્તુમાં દિશાનું મહત્વ છે. આ ઉપરાંત સૂર્યનાં કિરણો- (અલ્ટ્રા વાયોલેટ તથા ઈન્ફ્રારેડ-) સૂર્યની ગરમી, હવા, પૃથ્વીનું ચુંબકીય ક્ષેત્ર, ગ્રહનો પ્રભાવ વગેરે ધ્યાનમાં રાખીને વાસ્તુ શાસ્ત્રની રચના કરાય છે

વાસ્તુ શાસ્ત્ર સૂર્ય કિરણો અને તેની અસર ઉપર નક્કી થયેલ છે. સૂર્યનાં કીરણોના સાત રંગ શક્તિની જુદી જુદી દેવી છે.

૧) પર્વણ્ય, ૨) કશ્યપ, ૩) મહેન્દ્ર, ૪) સૂર્ય, ૫) સત્ય, ૬) ભ્રુશ, ૭) નભસ્ આ મુજબના દિવસના પણ ૭ ભાગ છે.

નામ સમય શક્તિ મુહુર્ત ૩.૦૦ થી ૪.૩૦ ઇંદ્રઉષાકાળ ૪.૩૦ થી ૬.૦૦ કશ્યપઅરૂણ ૬.૦૦ થી ૮.૦૦ મહેન્દ્રપ્રાતઃસંઘવ ૮.૦૦ થી ૧૨.૦૦ સૂર્યમધ્યાહન ૧૨.૦૦ થી ૩.૦૦ સત્યઅર્પણ ૩.૦૦ થી ૬.૦૦ ભ્રુશસાયંકાલ ૬.૦૦ થી ૭.૩૦ નભસ્

રાશિ મુજબ દિશા :

રાશી ક્યાં ન રહેવું
મેષ ઉત્તરમાં ન રહેવું
વૃષભ મધ્યમાં ન રહેવું
મિથુન મધ્યમાં ન રહેવું
કર્ક નૈઋત્યમાં ન રહેવું

સિંહ મધ્યમાં ન રહેવું
કન્યા દક્ષિણમાં ન રહેવું
તુલા વાયવ્યમાં ન રહેવું
વૃશ્ચિક પૂર્વમાં ન રહેવું
ધન પશ્ચિમમાં ન રહેવું
મકર મધ્યમાં ન રહેવું
કુંભ ઈશાનમાં ન રહેવું
મીન અગ્નિમાં ન રહેવું

દિશા મુજબ ગ્રહનું સ્થાન :-

દિશા મુજબ દેવનું સ્થાન :-

વાસ્તુ કર્મ રીતે કરવું

વાર : સોમ, ગુરૂ, બુધ, શુક્ર

તિથિ : ૨, ૩, ૫, ૭, ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૫

નક્ષત્ર : અશ્વિની, રોહિણી, મૃગશીર્ષ, પુનર્વસુ, પુષ્ય, ઉત્તરા ભાદ્રપદ, ઉત્તરા ફાલ્ગુની, ઉત્તરાષાઠા, હસ્ત, સ્વાતિ, અનુરાધા, મૂળ, શ્રવણ, ધનિષ્ઠા, શતતારા, રેવતી શુભ છે.

માસ ઉત્તમ : માગસર, ફાગણ, વૈશાખ, શ્રાવણ.

- ૧) ૨૨-૧૨ થી ૨૦-૬ સુધીમાં જ વાસ્તુ પૂજન કરવું જોઈએ.
- ૨) ઘરના મુખ્ય દરવાજા ઉપર ગણેશની મૂર્તિ રાખવી. ગણપતિની નજર પૂર્વ દિશા તરફ હોય તે યોગ્ય છે.
- ૩) કુંવારી કન્યાએ પ્રવેશ કરવો અને ઈશાનમાં પાણી ભરેલો ઘડો મૂકવો.
- ૪) તે બાદ બ્રાહ્મણે તથા સ્ત્રી-પુરૂષ બંનેએ પ્રવેશ કરવો.
- ૫) અગ્નિ દિશામાં એક નાની માટલીમાં વાસ્તુ પુરૂષ, ચાંદીનો નાગ, તાંબાનો તાર, મોતી અને પોવળા તેમજ સેવાળ મુકવામાં આવે છે. માટલીને ઉપરથી બંધ કરવામાં આવે છે. આ માટલી અગ્નિ દિશામાં જમીનમાં અથવા ટાઈલ્સ ખોલી એક થી બે ફુટ નીચે મૂકવી. (કમ્પાઉન્ડમાં નહીં) તેમાં વાસ્તુ પુરૂષ અને ચાંદીના નાગની દિશા પૂર્વ તરફ રહે તેમ મુકવી. પછી ખાડો પૂરી ટાઈલ્સ સરખી રીતે ગોઠવી દેવી.

વાસ્તુને દહીં, ભાત, અન્નનો બલિ આપવો. એટલે કે વાસ્તુશાંતિ પૂર્ણ થયા બાદ દહીં, ભાત, અન્ન ચાર રસ્તા નજીકમાં હોય ત્યાં મૂકી આવવું જોઈએ. ફરતે પ્રદક્ષિણા કરવી.

ગણેશ / વાસ્તુની પૂજા પતિ / પત્નીએ કરવી. પછી ઉંબરાની પૂજા કરવી અને ઘરમાં પ્રવેશી પાણીનું માટલુ મૂકવું જોઈએ.

વાયવ્ય દિશામાં અનાજના દાણા મૂકવા.

અગ્નિ દિશામાં મીઠું મૂકવું.

નૈઋત્ય દિશામાં લોખંડની છરી-ચપ્પુ મૂકવું.

ત્યાર બાદ ઘરમાં સામાન લાવવો